

ספר

נאמר מינים

פרשת וישב

מאת

הרב הגאון החסיד

ר' אברהם יוסף פסח (פסחוביץ)

זצ"ל

יו"ל ע"י נכדי המחבר

א) וישבו לאכל לחם וגו' אורחת ישמעלים בא מגלעד וגמליהם נושאים נכחות כרי ולוט וגו' ופירש"י ז"ל למה פרסם הכתוב משאם, להודיעך מתן שכרן של לדיקים, שאין דרכם של ערצים לשאת אלא נפט ועטרן שריתן רע, ולזה נודמנו בשמים וכו' עכ"ל, ונריך לדקדק עוד למה הוצרך הכתוב לומר שהיו באים מגלעד.

חנני השי"ת לומר ע"פ דברי חז"ל^א (ויק"ר ל' י"ב) ד' מינים שזלולב, שהלולב יש בו טעם ולא ריח, רמו על האנשים שיש בהם מעשים טובים ולא תורה, והדס יש בו ריח ולא טעם, רמו על אלו שיש בהם תורה ולא מעשים טובים, ואתרוג יש בו טעם וריח, לרמו על תורה ומעשים טובים וכו', ועל יוסף כתב הזוה"ק (ח"א מקץ קצ"ו:)^ב שנקרא לדיק אחר שהתגבר על נסיונו באשת פוטיפר יעיי"ש, וקודם

מעשה זה, ג"כ העידה עליו תוה"ק שהי' "בן זקונים", בר חכים, שפירש"י ז"ל כל מה שלמד משם ועבר מסר לו, א"כ הי' אז צחי' ריח, לכן נודמן לו שהיו נושאים בשמים שנותנים ריח טוב, בשביל צחינתו של יוסף אז, ואח"כ שנקרא יוסף הלדיק שהי' בו ג"כ מעשים טובים צחי' אתרוג ריח וטעם, נאמר בפרשת מקץ "ויאמר אליהם א"כ איפה זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם" וגו' מעט כרי, ומעט דבש, נכחת ולט בטנים ושקדים, ששלח לו בשמים, וגם פירות טובות, לרמו על ריח וטעם של תורה ומעשים טובים שלו, כי יעקב אבינו ע"ה הרגיש ברוח קדשו, שהאיש אשר שולט בארץ מצרים יש לו טעם וריח צחי' אתרוג, וזאת מרמזת כאן התורה שאורחת ישמעלים בא מגלעד, לרמו על שם שקרא יעקב אבינו ע"ה צעת הפרדו

^א ויק"ר ל' י"ב: דבר אחר, פרי עץ הדר, אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפת תמרים, אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וענף עץ עבת, אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל, אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקדוש ברוך הוא יקשרו כלם אגדה אחת והן מכפרין אלו על אלו, ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה, הדא הוא דכתיב (עמוס ט, ו): הבונה בשמים מעלותו, ואימתי הוא מתעלה כשהן עשויין אגדה אחת, שנאמר (עמוס ט, ו): ואגדתו על ארץ יסדה, לפיכך משה מזהיר לישראל: ולקחתם לכם ביום הראשון:

מעם לבן, שנאמר "ויעקב קרא לו גלעד", לומר שהגל הזה עד, שהגם שעוד לא היה בארץ ישראל המקודשת אלל יחזק אציו, התחזק עמנו בלשון הקודש, כמ"ס המפרשים, שהוא הלשון שנתנה בו התורה, אשר יש בה ריח, וזפרשת מקץ נאמר "קחו מזמרת הארץ" וזפירש"י ז"ל בשם התרגום מדמשבח בארעא, לרמוז לו שסוב הוא עכשיו ג"כ מצחי' ארץ ישראל, אשר הוא מצחי' ברית קדש כמ"ס זספה"ק,

ועומד צב' הזחינות והוא רחום יכפר, (הן אמת דצמד"ר אמור^ב, אמר דתורה נמשל לטעם, ומעשים טובים לריח, אולם בשאר מדרשים הגירסא להיפך כמ"ס יעיי"ס צמהרז"ו^י בשם פיוט ליום א' דסוכות דריח נמשל לתורה וכו', וכן מצואר צחא"ג^י מהרש"א ר"ה ד' כ"ג ע"א ד"ה ואינו וכו', וז"ל לפי שזהדס צריחו הוא רמוז על בעלי תורה, כדאי' צמדרשות גם צפיוט דחג הסוכות וכו' עכ"ל).

(ב) צמד"ר רצה^י פרשה זו (ברא"ר פ"ד י"ז), עצירתן של שצטים, זכורה הוא לעולם, תקוה הוא לעולם וי"ל הפי' דהנה אי' עוד צמד"ר^י פרשה זו על

פסוק (ירמיה כ"ט י"א) "כי אנכי ידעתי את המחשבות", שצטים היו עסוקין צמכירתו של יוסף, ויעקב הי' עסוק צסקו ותעניתו, ויהודה הי' עסוק

ב לעיל אות א'

ג שם בד"ה כפות תמרים אלו ישראל: ובפיוט יום א' דסוכות מכנה בהיפוך ע"ש וראי' לדברי המדרש ממ"ש והריחו ביראת ה' שהיראה והמע"ט מכונים בריח מהטעם בתורה שנמשלה ללחם ויין:

ד ח"א ר"ה כ"ג. ד"ה ואינו מלמדה כו': לפי שההדס בריחו הוא רמוז על בעלי תורה כדאיתא במדרשות גם בפיוט דחג הסוכות וזה הלמד ואין ריח תורתו יוצאת לאחרים ה"ז הוא כהדס שהוא במדבר שאין שם מי שנהנה מריחו וא"ד כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין ת"ח אחר שיכולין ליהנות מריח תורתו ה"ז דומה להדס אחד במדבר שאין ההדסים מצוים שם והבאים לשם חביב להם זה ההדס יותר מבישוב שההדסים שכיחין ומצוים שם והנך מילי לאו אקרא דמייתי קאי דלא אשתעי בהכי:

ה ברא"ר פ"ד י"ז וישבו לאכל לחם (בראשית לז, כה), אמר רבי אחוה בר זעירא עברתן של שבטים זכורה היא לעולם, תקוה היא לעולם. וישבו לאכל לחם, מאכיל לחם לכל באי העולם. (בראשית לז, כה):

ו שם פ"ה א' ויהי בעת ההוא, רבי שמואל בר נחמן פתח (ירמיה כט, יא): כי אנכי ידעתי את המחשבת, שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ותעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק לקח לו אשה, והקדוש ברוך הוא היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח, ויהי בעת ההיא וירד יהודה. (ישעיה סו, ז):

לקחת אשה, והקצ"ה צרא אורו של משית, ופי' הרצי ר' צונים זל"ה זי"ע ועכ"ל, דלכל עולם הי' נדמה שהתשובה של השצטים הי' גדולה יותר משל יהודה על חטא של מכירת יוסף, שראינו שהיו עוסקין בשק ותענית, אצל הקצ"ה היודע מחשבות, היא ידע את טוהר לב של יהודה שהי' הולך במרירות גדולה שאין לשער על חטא זה, והתיישב בדעתו, כי החטא כבר נעשה, ומה תועלת יש בשק ותענית, וחשב עלות לתקן את החטא והפגם, ולא מצא לתקן את אשר עיוות, עד שחשב בדעתו, עכ"פ אהי' ממוזכי הרצים, לישא אשה, ולהוליד תולדות, וללמוד עמהם תורה, וזניו ילמדו עם אחרים תורה, עד שיתגלה אורו של משית, והקצ"ה צחן וצדק את טוהר לב של יהודה, וצרא בשביל זאת אורו של משית מנשואין הללו של יהודה.

ושמעתי מכ"ק אדמו"ר זוקלה"ה זי"ע ועכ"ל לפרש בזה דברי חז"ל (חגיגה ג.) והוצאו צרש"י ז"ל צפרשת וילך (ד"ה והטף) האנשים ללמוד, והנשים לשמוע, והטף למה צאו, לתת שכר למציאיהם, ע"י שמשתוקקים ההורים שטפס ילמדו תורה בעצמם, וילמדו עם הטף אחרים, זה כל השכר של מציאיהם.

ואי' עוד צמד"ר' (ברא"ר פ"ה י"א) אתה אמרתה לאציק הכר נא, חייך שתמר אומרת לך הכר נא, ואי' עוד צמדרש"י (שם ב') למה נסמכה פרשה זו לכאן, לסמוך הכר להכר, פי' ללמוד שהתשובה של יהודה והשצטים היתה צמדריגה עליונה כ"כ של תשובה מאהבה, אשר הזדונות נתהפכו לזכויות, ומעצירתן עצמן נצרא אורו של משית, וזאת הוא המכיוון של המדרש כאן, עצירתן של שצטים זכורה היא לעולם, תקוה היא לעולם, כלומר מעצירה זו עצמה של מכירת

^ז שם י"א אמר רבי יוחנן אמר לו הקדוש ברוך הוא ליהודה אתה אמרת לאביך (בראשית לז, לב): הכר נא, חייך שתמר אומרת לך הכר נא:

^ח שם ב' ויהי בעת ההוא, ולא היה צריך קריה למימר אלא (בראשית לט, א): ויוסף הורד מצרימה, ומפני מה הסמך פרשה זו לזו, רבי אלעזר ורבי יוחנן, רבי אלעזר אמר כדי לסמך ירידה לירידה. רבי יוחנן אמר כדי לסמך הכר להכר:

יוסף, זה תקוה לעולם אורו של
משיח צב"א.

ועיין במפרשים סוף יומא טעמים
דתשובה מאהבה זדונות נעשות לו
כזכיות, דנמלא חוטא נשכר, ואפשר
לומר דהכוונה כמו עצירה של שבטים
אשר הי' סיבה מן השמים כדי לקיים
עלה עמוקה של אותו לדיק הקצור
בחברון, כמו שפירש"י ז"ל^ט (בראשית ל"ז י"ד
ד"ה מעמק חברון), ועל עצירה זו עשו
השבטים תשובה מאהבה כהנ"ל לכן
נעשה מחטאם זכירה לעולם, כמו
שפירש"י ז"ל שם זיומא' ד' פ"ו
ע"ז עליהם הוא יחי' על כל מה
שעשה ואף על העבירות יעיי"ש,
והטעם כיון שהיו השבטים לדיקים
גמורים, ולא הי' באפשרות חטא
אללם, ורק מן השמים הכריחם לחטא
זה, אם עושים תשובה מאהבה,
נעשה מחטא עצמו זכות ומנוה

וכמ"כ ציהודה שאמרו חז"ל^ט (סוטה י'),
ממני ילאו כבושים, ילא מזה אורו
של משיח.

ואין הפי' דתשובה מאהבה זדונות
נעשות לו כזכיות, דעתה כשעושה
תשובה, יש לו אהבה חדשה להקצ"ה,
דמאין יש לו אהבה, מאחר שמרוחק
מן הקצ"ה מחמת העצירה שעשה,
אכן הפי' שהי' לו אהבת השם קודם
העצירה, וזשעת העצירה וגם אח"כ,
וכמו שמנינו אלל שבטי ק"ה שאמרו
ליעקב אציהם, כשם שאין בלבך אלל
אחד, כך אין בלבנו אלל אחד, פי'
שלא נתקה אהבתם מצורא ית"ש גם
רגע מנעוריהם ועד עתה, ועצירתן
באה מהמסבב כל הסיבות כנ"ל,
ועשו תשובה גם על עצירה זו,
מחמת אהבתם לצורא ית"ש, משו"ה
זדונות נעשו כזכיות, וזה שכתב רש"י
ז"ל צפ' וילא "והיה ה' לי לאלקים",

^ט בראשית ל"ז י"ד ד"ה מעמק חברון: והלא חברון בהר, שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון (במדבר י"ג),
אלא מעצה עמקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה זרעך
(בראשית ט"ו: ג):

^י יומא פ"ו: אמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלהיך
כי כשלת בעונך", הא "עון" — מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול. איני?! והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה
שזדונות נעשות לו כזכיות, שנאמר: "ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם (חיה) יחיה"! לא
קשיא: כאן מאהבה, כאן מיראה: וברש"י שם ד"ה עליהם (חיו) [הוא] יחיה: על כל מה שעשה ואף על
העבירות:

^{יא} סוטה י: צדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים:

שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף
שלא ימלא פסול בזרעו, פי' כנ"ל
שלא ינתקו את עצמם מהצורה ית"ש
מנעוריהם ועד עולם, והיו תמיד
צאהצת הצורה.

ויש ליישב צזה קושיית אדמו"ר
הקדוש זל"ה זי"ע ועכ"ל צשפ"ח"י
שבת תשובה שנת תרל"ד כיון
ששניהם שבו למקומם ושורשם
(עושים מאהצה ועושים מיראה) מה
הפרש צסיצה שצאה התשובה על
ידה, ע"ש דצרים מתוקים, ולפי

ג) ויהי צעת ההיא וירד יהודה וגו'
וצרש"י ז"ל למה נסמכה פרשה זו
לכאן, והפסיק צפרשתו של יוסף
ללמד וכו', וכן לקמן צפסוק "ויוסף
הורד מצרימה", פירש"י ז"ל חוזר
לענין ראשון כו', ונוכל לומר עוד
דצ' פרשיות אלו, פרשת יוסף ופרשת
יהודה מסוצצים ונמשכים לפסוק
תחלת הפרשה "וישב יעקב וגו' אלה

הנ"ל י"ל ע"פ דצרי רש"י ז"ל
פרשת ואתחנן (דברים ו' ה' ד"ה ואהבת) אינו דומה
עושה מאהצה לעושה מיראה, העושה
אצל רצו מיראה, כשהוא מטריח עליו
מניחו והולך לו, פי' דעושה מיראה,
יוכל לנתק עצמו מצורה ית"ש ח"ו
כשנודמן לו עצירה, אצל העושה
מאהצה, אינו מנתק עצמו מאהצת
השי"ת אפילו אם ח"ו נודמן לו
עצירה, לכן עושה השי"ת מהעצירות
זכיות כנ"ל.

תולדות יעקב יוסף" וגו', דהנה
רש"י ז"ל לעיל (ד"ה וישב יעקב), והוא
ממד"ר (ברא"ר פי"ד ה') פרשה זו, כך יעקב
ראה כל האלופים נתיירא כו', מי
יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה
"אלה תולדות יעקב יוסף", וכתיב
"והי' צית יעקב אש, וצית יוסף
להצה, וצית עשו לקש", נינוץ יולא
מיוסף שמכלה ושורף את כולן.

ב"שפ"א שבת תשובה תרל"ד: איתא בגמ' זדונות נעשין זכיות כו' כאן מיראה כאן מאהבה. ויש להבין
כיון ששניהם שבו למקומם ושורשם מה הפרש בסיבה שבאה התשובה על ידה. אך האמת כי בלי אהבה אי
אפשר לשוב. רק דכתיב אוהבם נדבה ופרש"י ז"ל שאף שאין ראויין אתנדב לאהוב אותם. והוא דבר פלא איך
שייך נדבה לאהבה. איברא שגם על זה יש משפט ומדה במדה. מי שמקרב עצמו אף שאינו יודע איך. רק
מגעגע לשוב להשי"ת ומתנדב עצמו אף שאינו יודע איך להתקרב. כמו כן השי"ת מתנדב לאהוב אותו. ונמצא
השב מיראה השי"ת מקרבו ומתנדב לו אהבה בלבו. אבל מי ששב מאהבתו הוא גדול יותר. גם עשי"ת ושבת
תשובה הוא ב' תשובות הנ"ל. בש"ק מאהבה. ובחול מיראה:

ונראה לומר שהגם שאש ולהבה של יעקב ויוסף שורפים את הקש של עשו, אבל עיקר אש של יעקב הוא יהודה, כי מצואר צספרים הקדושים שלאחר החטא נתערב טוב ורע, ואזרהם אצינו ע"ה התחיל לצרר את הטוב מן הרע, ועליו נאמר (שה"ש ח' ה') "אחות לנו קטנה" וגו', שאיחה את כל צאי עולם כזה שמאחה את הקרע כמ"ש צמד"ר"י פרשת לך לך (ל"ט ג'), ויחזק אצינו ע"ה הוסיף לצרר, והגם שינא ממנו עשו ואלופיו, אבל זכה להוליד את צחיר שבאצות, יעקב אצינו ע"ה, ומטתו היתה שלמה, כולם נדיקים, שצטי ק"ה עדות לישראל, ונגמר ונשתלם הצטחה של הקצ"ה לאחע"ה "ואעשך לגוי גדול", כמ"ש צמד"ר"י פרשת וינא

(ס"ח י"א) שאמר יעקב ואני אס מתאחות הן זל"ז יודע אני שאני מעמידן, ואז נגמר מה שאחע"ה התחיל לאחה את כל צאי העולם, כי האיחה הי' צצני יעקב, וקרא לו הקצ"ה אש שמו ישראל, ומאז הצדיל הקצ"ה את ישראל מכל צאי העולם, וצני ישראל נתאחו, והאומות נתרסקו.

וגם עשו צעלמו הי' יודע זאת, כמו שנאמר (בראשית ל"ו ו') "וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו", ועיי"ש צפירש"י ז"ל"ו, וצקדושין"ד' י"ח ע"א נקרא עשו ישראל מומר, כי נתרסק את עצמו, ומאז כל הרשעים חורקים שן לצלוע את השה פזורה ישראל, ועומדים עליהם לכלותם ח"ו, כמו שאנו אומרים צכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, והקצ"ה מצילנו מידם, ויש

^י ברא"ר ל"ט ג' ויאמר ה' אל אברם (בראשית יב, א): רבי ברכיה פתח (שיר השירים ח, ח): אחות לנו קטנה ושדים אין לה וגו', אחות לנו קטנה, זה אברהם שאיחה את כל באי העולם. בר קפרא אמר כזה שהוא מאחה את הקרע, קטנה, שעד שהוא קטן היה מסגל מצוות ומעשים טובים. ושדים אין לה, לא הניקוהו לא למצוות ומעשים טובים:

^{יד} שם ס"ח י"א ויקח מאבני המקום (בראשית כח, יא), רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, רבי יהודה אמר שנים עשרה אבנים נטל, כך גזר הקדוש ברוך הוא שהוא מעמיד שנים עשר שבטים, אמר אברהם לא העמידן, יצחק לא העמידן, אני אם מתאחות הן שנים עשר אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד שנים עשר שבטים, כיון שנתאחו שנים עשר אבנים זו לזו, ידע שהוא מעמיד שנים עשר שבטים:

^{טו} בראשית ל"ו ו' ד"ה מפני יעקב אחיו: מפני שטר חוב של גזרת "כי גר יהיה זרעך" המטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה, שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, ומפני הבושה שמכר בכורתו:

^{טז} קדושין י"ח. ברב חייא בר אבין אמר רבי יוחנן נכרי יורש את אביו דבר תורה דכתיב כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר ודלמא ישראל משומד שאני אלא מהכא כי לבני לוט נתתי את ער ירשה:

מהאומות אשר באים עלינו צחרצם
 ר"ל, כמו עשו "פן צחרצ אלך
 לקראתך", ואין עלה עצורינו אלך
 ע"י תפלה, כמו שעשה יעקב אבינו
 ע"ה בעלמו, כמו שנאמר (בראשית ל"ב י)
 "אלקי אבי אברהם" וגו', "קטנתי"
 וגו' "הזילני נח מיד אחי מיד עשו"
 וגו', כמ"ס צמד"ר" דברים (א"י"ט), אם
 ראיתם אותם שמבקש להתגרות בכם,
 אל תעמדו כנגדו וכו', צרחו לתורה
 וכו', ויש מהאומות אשר באים
 להחטיא את ישראל, ועי"כ חושבים
 להשמיד את ישראל, כמו לבן אשר
 נאמר עליו (דברים כ"ו ה) "ארמי אובד
 אבי" וגו', וכמו בלק וזלעם, וכנגד
 אלו צריכים ישראל לקדש את שמו
 ית' צרבים, ולעמוד כנגדם בקשה
 עורף, כמ"ס חז"ל^(ויק"ד ל"ב א) למה אתה
 יוצא ליסקל צציל ששמרתי את

השבת וכו', או לצרות מהם, כמו
 שעשה יעקב אבינו שצרת מלבן, ולא
 מצינו שהתפלל שהקצ"ה יציל אותו,
 ונצרך מסירות נפש כמו של יוסף,
 כמ"ס חז"ל יוסף שקידש ש"ס
 צסתר.

ויש גם מהאומות אשר חושבים
 מתחלה להחטיא את ישראל, ועי"כ
 יוכלו להכות אותנו בצפלים, אבידת
 גוף ונפש, כמו שעשה אשכנז ארורה
 צזמנינו, כמו שמפרשים "וירעו לנו
 מצרים ויענונו", שמקודם עשה אותנו
 רעים וחטאים, וצציל זאת הי' להם
 הכח לענות אותנו כמו שנודע
 תולדות יהודי אשכנז צמאה וחמישים
 שנים האחרונים, שהתחמו להתצולל
 את ישראל, ולצסוף אצדו והמיתו שס
 מליון נפש מאחצ"י צמיתות משונות
 ונוראות הי"ד.

" דבר" א' י"ט מהו פנו לכם צפנה, אמר רבי חיא אמר להם אם ראיתם אותם שמבקש להתגרות בכם אל
 תעמדו כנגדו אלא הצפינו עצמכם ממנו עד שיעבר עולמו, הוי פנו לכם צפנה. אמר רבי יהודה בר שלום,
 אמרו לו ישראל, רבונו של עולם, אביו מברכו (בראשית כז, מ): ועל חרבך תחיה, ואתה מסכים עמו ואומר
 לנו הצפינו עצמכם מפניו, ולהיכן נברח. אמר להן, אם ראיתם שמזדוג לכם ברחו לתורה, ואין צפנה אלא
 תורה, שנאמר (משלי ב, ז): יצפן לישרים תושיה:

י" ויק"ר ל"ב א' אמר לו ר' נחמיה: עד מתי אתה עוקף עלינו את המקרא, אלא סביב לצדיקים הרשעים
 מהלכים, דכתיב: סביב רשעים יתהלכון. הא כיצד, בשעה שהרשעים עולין מתוך גיהנם ורואין את הצדיקים
 יושבים בשלוח בתוך גן עדן, נפשם מתמענת עליהם, הדא הוא דכתיב (תהלים קיב): רשע יראה וכעס. אימתי
 כרום זלות, לכשירומם הקב"ה מצות בזויות בעולם. מה לך יוצא ליסקל, על שמלתי את בני, מה לך יוצא
 לישרף, על ששמרתי את השבת, מה לך יוצא ליהרג, על שאכלתי מצה, מה לך לוקה בפרגול, על שעשיתי
 סוכה, על שנטלתי לולב, על שהנחתי תפילין, על שהטלתי תכלת, על שעשיתי רצון אבא שבשמים, הדא
 הוא דכתיב (זכריה יג): ואמר אליו מה המכות האלה, מכות האלה גרמו לי, להאהב לאבי שבשמים:

והקב"ה הכין רפואה למכה, כי נתזרר צי"צ שצטי ק"ה, שני כחות שעל ידם נוכל לעמוד כנגד כל שונאי ישראל, א' כחו של יוסף, צרית המעור, צית יוסף להצה, צ' כחו של יהודה, צרית הלשון, אשר הי' לו הכח לומר "צדקה ממנו", ויאל ממנו משיח אלקי יעקב, דוד המלך נעים זמירות ישראל, וזה שאמר יעקב (בראשית מ"ח כ"ב) "אשר לקחתי מיד האמורי צחרי וצקשתי", ומתרגם צללותי וצבעותי, חרצי הוא של יהודה, צרית הלשון, תורה ותפילה, כמ"ש חז"ל^{יט} (ברכות ה.) כאלו אוחז חרצ של שתי פיות, והוא צית יעקב אש, וקשתי הוא כחו של יוסף, צרית המעור, צית יוסף להצה, אשר שולט למרחוק, ואחד צלי חזירו אינו די להכות את

הרשעים ולכלותם, כמ"ש צפריס הקדושים שמכוונים זה לעומת זה, והם משיח צן יוסף ומשיח צן דוד. וקודם שהלכו ישראל לגלות מצרים, הי' ישראל סבא מפחד, מי יוכל לכבוש את כולן, ולעמוד כנגד זאצי טרף הללו, ולזאת אמר הכתוב, "אלה תולדות יעקב יוסף", שנתזרר כחו של יוסף הצדיק, ולזה נאמר "והמדנים מכרו אותו אל מצרים" וגו', כי הוכן עבור ישראל כחו, כמו שאמרו חז"ל^כ (ויק"ר ל"ב ה.) צשציל יוסף נגדרו ישראל מן העריות צמצרים, והים^{כא} ראה וינס צשציל "וינס ויאל החולה", ומיד אח"כ כתבה תוה"ק "ויהי צעת ההוא וירד יהודה", להורות כי נתזרר הכח השני כחו של יהודה, צרית הלשון, אשר יאל

^{יט} ברכות ה. אמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מטתו, כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו. שנאמר: "רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות בידם", מאי משמע, אמר ר' זוטרא ואיתימא רב אשי: מרישא דענינא, דכתיב: "יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם". וכתיב בתריה: "רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות בידם":

^כ ויק"ר ל"ב ה' דבר אחר, אמר רבי פנחס בשם רבי חי' בר אבא גן נעול, על ידי שגדרו ישראל במצרים עצמן מן הערוה, נגאלו ממצרים, מתוך כך (שיר השירים ד, יג): שלחך, שלוחך, כמה דאת אמר (שמות יג, יז): ויהי בשלח פרעה, רבי הונא בשם רבי חי' בר אבא אמר שרה אמנו ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה, ונגדרו כל הנשים בזכותה. יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה, ונגדרו ישראל בזכותו. אמר רבי חי' בר אבא כדאי היה גדר ערוה בעצמו שנגאלו ישראל על ידו:

^{כא} ברא"ר פ"ז ח' ותתפשהו בבגדו וגו' ויצא החוצה (בראשית לט, יב), קפץ בזכות אבות, היאך מה דאת אמר (בראשית טו, ה): ויוצא אתו החוצה. שמעון איש קטרון אמר בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל, הדא הוא דכתיב (תהלים קיד, ג): הים ראה וינס, בזכות ויעזב בגדו בידה וינס:

ממנו דוד מלך ישראל ע"ה אשר עליו מצואר צמד"ר^כ דברים (א' ט"ז), "מי יובילינו עיר מצור", זו רומי וכו', הי' דוד מתאוה וכו', מי יתן שאפרע ממנה וכו', רצש"ע וכו', מי שכבר השליטני על אדום, הוא משליט אותי על זו סגיאין וכו', וכן שמעתי מכ"ק אדמו"ר מרן זל"ה זי"ע ועכ"ל "ועלו מושיעים זהר ציון לשפוט את הר עשו", שאמר מושיעים בלשון רבים, הם שני משיחים, משיח בן יוסף, משיח בן דוד, והוא כנ"ל כי השני כוחות אלו מצומדים, וכן מצואר צמד"ר (ברא"ר פ"ה א) פרשה זו, "ויהי צעת ההיא וירד יהודה", "צטרם תחיל ילדה", קודם שלא נולד השעבוד הראשון, נולד גואל האחרון.

ובכל דור יש מלחמה זו של שונאי ישראל, וחילוק יש בין נס דפורים ובין נס דחנוכה, כי המן ימ"ש גזר להשמיד וכו', איבוד גופים, והי' נלרך תפלה, שק ואפר וכו', וצחנוכה הי' הגזירה להשכיחם תורתך, ולהעבירם מחקי רנוך, כמ"ש חז"ל (ברא"ר מ"ד י"ז) חשכה זו יון שחשכו עיניהם של ישראל בגזרותיהם, שאמרו כתבו על קרן השור וכו', והי' נלרך אז קדה"ש, ועבור זאת לחם הקצ"ה צשזילם, כמו שאנו אומרים עמדת להם צעת נרתם וכו', ונעשה להם הנס בנרות, כי אדרצה עוד נתלהבו בתורתם ועבודתם ו"המה כרעו ונפלו, ואנחנו קמנו ונתעודד", ויהי רצון שנזכה לראות צעינינו נקמות הקצ"ה משונאי ה', צשזיל דם עצדיו השפוך.

^כ דבר"ר א' ט"ז אמר רבי יוחנן היה דוד מתאוה ואומר מי יובילני עיר מצור, מי יתן שאפרע ממנה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, דוד, ויכול אתה לה, אמר לפניו רבונו של עולם (תהלים ס, יא): מי נחני עד אדום, אמר לפניו מי שכבר השליטני על אדום הוא משליט אותי אף על זו סגיאין, ומנין ששלט דוד על אדום, שנאמר (שמואל ב ח, יד): וישם באדום נצבים. מהו נצבים, רבי סימון אמר קסטרס. רבנן אמרי אדריאנטיין. אמר רבי יהודה ברבי סימון אמר לו הקדוש ברוך הוא, דוד, יודע אני שידיך חדות וחרוצות, ואני מבקש לרדות את עולמי בהם:

ד) במדרש (ילקוט ראובני ויצא) הוצא זהרבה ספרים "הדודאים נתנו ריח", זה ראובן, "ועל פתחינו כל מגדים" זה חנוכה, "חדשים וגם ישנים דודי לפנתי לך", אלו חכמים ותלמידיהם ע"כ, ונ"ל לפרש דהנה בשבת ד' כ"ז ע"א מציא הגמ' שני מימרות של ר' תנחום סמוכים זל"ז, מימרא אחת דנר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, והמימרא השני' ממשמע שנאמר "והצור ריח", איני יודע שאין זו מים, ומה ת"ל "אין זו מים", מים אין זו, אצל נחשים ועקרבים יש זו. והמפרשים מתרצים סמיכות שני המימרות זו לזו, ויש לומר עוד, דהנה מצואר במדרש רות^ג (ה'ו) אלו הי' ראובן יודע שהקצ"ה יכתוב עליו "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אציו", על כתפו הי' מוליכו אצל אציו, והמדרש

הזה סתום, כי מה חז"ל לומר בזה ולהשמיענו. וי"ל דהנה הראשונים הקשו על ראובן שהתורה הקדושה העידה עליו "למען הציל אותו מידם, להשיבו אל אציו", הא"ך הי' אומר לאחיו להשליך את יוסף לצור, אשר יש בו נחשים ועקרבים, ויש שרוצים לתרץ שכוונת ראובן הי' לבל להרגו אותו צידים, אצל ע"י נחשים ועקרבים שצבור, דהוי רק גורמים למיתה, הרשה אותם להרוג אותו, אצל מלשון הכתוב "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אציו", נראה בעליל שכוונתו הי' להצילו לגמרי, ועוד דאמרי' צ"ק (כ"ג:) שיסה זו את הנחש פטור, דהוי רק גרמא, אצל דחק עליו את הנחש חייב, דהוי כאילו הרגו ממש צידים, והא"ך הרשה להפיל את יוסף על הנחשים

^ג רור"ב ה' ו' אמר רבי יצחק את שמע מינה תרתי, או ברכה שרתה באצבעותיו של אותו צדיק, או ברכה שרתה במעיה של אותה צדקת, ממה דכתיב: ותאכל ותשבע ותתר, נראין הדברים שהברכה שרתה במעיה של אותה צדקת. אמר רבי יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם, שאלו היה ראובן יודע שהקדוש ברוך הוא מכתוב עליו (בראשית לז, כא): וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתפו היה מוליכו אצל אביו. ואלו היה יודע אהרן שהקדוש ברוך הוא מכתוב עליו (שמות ד, יד): הנה הוא יצא לקראתך בתפים ובמחולות היה יוצא לקראתו. ואלו היה יודע בעז שהקדוש ברוך הוא מכתוב עליו: ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותתר, עגלות מפטמות היה מאכילה:

ועקרבים, והלא הריגה הוא ממש צידים.

אכן י"ל דראובן הי' יודע שיוסף צא עליהם צמנות כיצוד אב, והי' חושב שהמלוא יגן עליו, דמלוא מגינא ומנלי כמבואר בדברי חז"ל, ואין להקשות א"כ לא הי' צריך כלל לירא שאליו יהרגו אותו, דהמלוא מנילו, אכן י"ל דזה הוי שכיה הזיקא דמבואר בפסחים^כ ד' ח' ע"ב צחור שבין ישראל לגוי שאינו צודק כלל מפני הסכנה, ואמר שם^כ (ע"א) שכיה הזיקא שאני, ושם בסכנת עקרב לא אמרי' דשכיה הזיקא שאני, אמור מעתה דצנחשים ועקרבים המלוא מגן ומנלי, ובסכנת אדם הוי שכיה הזיקא יעיי"ש.

ובזה י"ל ג"כ צפרשת שמות צפסוק (שמות ג' י"ב) "ויאמר כי אהי' עמך, וזה

לך האות כי אנכי שלחתיך, צהויליך את העם ממזרים תעצדון את חלקים על ההר הזה". ותמהו המפרשים איך שייך לומר על העתיד, ובהנ"ל כי משרע"ה שאל מי אנכי כי אלך אל פרעה, והלא יהרוג אותי, כי יש סכנת אדם והוי שכיה הזיקא, וא"ל הקב"ה כי אהי' עמך, ולא יהרוג אותך, ויש לך צוה אות על קבלת התורה, דכל הטעם דשכיה הזיקא שאני, משום דמלוא מנלי רק בעידנא דעסיק בה, ועשיית מלוא הוא כמו רגע, אצל תורה דמנלי גם בעידנא דלא עסיק בה כמבואר בגמ' (סוטה כ"א), אפילו גם היכא דשכיה הזיקא אינו ניזק, ועיין ברמב"ן ז"ל.

וכמו כן חשש ראובן שאליו יוכלו להרוג את יוסף, אצל על נחשים ועקרבים לא הי' ירא כלל, דשלוחי

^כ פסחים ח: רב נחמן בר יצחק אמר, משום סכנת הגוים, ופלימו היא. דתניא חור שבין יהודי לארמאי, בודק עד מקום שידו מגעת, והשאר מבטלו בלבן, פלימו אמר כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה. מאי סכנה, אי נימא סכנת כשפים, כי אישתמיש היכי אישתמיש, התם כי אישתמיש, יממא ונהורא, ולא מסיק אדעתיה. הכא ליליא ושרגא הוא, ומסיק אדעתיה. והאמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין, היכא דשכיה הזיקא שאני:

^כ שם ע"א תנא: אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק, מפני הסכנה. מאי סכנה, אי נימא מפני סכנת עקרב, כי משתמש, היכי אישתמש, לא צריכא, דנפל. אי נפל, למה לי בדיקה, והתנן חמץ שנפלה עליו מפולת, הרי הוא כמבוער, התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו, הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו. והא אמר רבי אלעזר, שלוחי מצוה אינן ניזוקין, אמר רב אשי, שמא תאבד לו מחט, ואתי לעיוני בתרה. וכהאי גוונא לאו מצוה הוא, וכהאי גוונא לאו מצוה הוא, והתניא האומר "סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני" או "שאהיה בן העולם הבא", הרי זה צדיק גמור, דילמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה:

מנזה אינם ניזקין, ושפיר אמר להשליכו אותו אל הצור, ואעפ"כ העידה עליו תורה שכוונתו היתה למען להשיב אותו אל אציו.

ומה שראובן הי' רוצה להציל את יוסף יותר משאר אחיו, י"ל דכל השנאה של אחי יוסף ליוסף היתה משום שיעקב הי' אוהב אותו מכל בניו, "כי בן זקונים הוא לו", ופירש"י ז"ל שנולד לעת זקנתו, וראובן הי' הגורם לאהבה זו, ע"י הדודאים שמנא ונתנה לאה הדודאים לרחל, צתנאי שאמרה "לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בניך", ופירש"י ז"ל שלה היתה שכיבת לילה זו, וצעזור זה נולד אז יששכר, ואם הי' יעקב דר עם רחל כלילה זו, הי' נולד יוסף, ולא הי' יוסף בן זקונים, וע"י הדודאים נולד יוסף לעת זקנתו, ובשציל זאת הי' אוהב יעקב אותו מכל בניו, ועי"כ צא שנאת אחיו עליו, וראובן הי' הגורם, ע"כ נתן נפשו על יוסף להצילו.

ועדיין קשה ראובן שידע שיצוא ליוסף נם, ולא יוזק מנחשים ועקרבים, מה טעם לא פרסם את

הנם, הלא ר' תנחום אמר נר חנוכה שהניחו למעלה מכ' אמה פקולה שלא שלטה בו עינא, והנס נריך לפרסום, ואם התורה לא העידה עליו שרצה להציל את יוסף, לא הי' יודע שום איש את טוהר לב של ראובן, וע"כ שלא ידע שמנזה לפרסם את הנם, והי' חושב שיותר טוב "הלנע לכת עם ה"א", ושפיר אמר המדרש אלו הי' ראובן יודע וכו', שהקצ"ה יפרסם זאת צתוה"ק, וע"כ שמנזה לפרסם את הנם הוא צעזמו על כתפו הי' מוליכו אל אציו, והוא צעזמו הי' מפרסם את הנם, כי לא שייך כאן הלנע לכת, כי יותר טוב לפרסם את הנם.

לכך עשה הגמ' הקדושה סמיכות שני מימרות של ר' תנחום', להורות זאת שראובן לא הי' יודע שמנזה לפרסם את הנם, כי הי' צבור נחשים ועקרבים, ואמר להשליך אותו אל הצור, מחמת שידע שהקצ"ה יעשה לו נם, ומה טעם לא פרסם את הנם, הלא נר חנוכה וכו', וע"כ שלא ידע הלכה ראשונה של ר' תנחום שמנזה לפרסם את הנם, ואילו הי'

יודע זאת על כתפו הי' מוליכו אל
אציו.

וזה הוא כוונת המדרש בתחילת
דברינו, "הדודאים נתנו ריח", זה
ראובן אשר ע"י הדודאים שהביא
ללאה אמו גרם שנולד יששכר אז,
ויששכר הוא בן תורה, "יודעי בינה
לעיתים", בחי' ריח, כמצואר לעיל
אות א', וגרם בזה שנולד יוסף לעת
זקנתו של יעקב, ובשזיל זאת אהב
אותו יעקב מכל אחיו, ושנאו אותו
אחיו, ורצה ראובן מטעם זה להצילו
להשיבו אל אציו, וזה להשליכו אל
בור אשר יש בו נחשים ועקרבים, כי

ידע שהקב"ה יעשה לו נס, ולא ידע
שמנוה לפרסם את הנס, וזאת שאמר
המדרש "ועל פתחינו כל מגדים",
זה נר חנוכה, המימרא הראשונה של
ר' תנחום נר חנוכה וכו', שמנוה
לפרסם את הנס, וזה שאמר המדרש
אח"כ "חדשים וגם ישנים דודי
כפנתי לך", אלו תלמידי חכמים
ותלמידיהם, הכונה שרבותינו
הקדושים מסדרי הגמרא סמכו על
כוונה זו שני מימרות של ר' תנחום,
שהמנוה לפרסם את הנס, ואלו הי'
ראובן יודע על כתפו הי' מוליכו אל
אציו, וק"ל.